

MAGYAR HIVATÁSRENDISÉG?

AZ ELMÚLT hetekben egy meglehetősen élehangú és, sajnos, nem minden személyes invektíva nélkül folyó vitatkozás vonta magára a magyar napisajtó közönségének figyelmét. A Társadalomtudomány című folyóirat közölte ugyanis Acsay Tihamér recenzióját e sorok írójának egy évvel ezelőtt megjelent munkájáról.¹ Ez az ismertetés adott alkalmat egyeseknek, hogy tárva-nyitva levő kapukat döngetve — megvédjék a hivatásrendiség eszméjét, illetve magyar mozgalmát a vélt támadásokkal szemben.

A Magyar Szemle oldalain e sorok írója nem akar polemikus fejtegetésekkel szerepeim. Az előadandók tehát nem irányulnak senki személye ellen, hanem az író egyszerűen őszinte és sokszor ellenőrzött meggyőződését tartalmazták, csak úgy, mint említett könyve is.

Nincs tehát az alábbiaknak sem agresszív élük a hivatásrendiség irányában; egész eddigi működésem és minden nézetem ellentmondana minden támadó tendenciának: én tartom legkevésbé kívánatosnak azt, hogy az Apostoli Szentszék politikai és társadalmi irányításainak értéke kétségbe vonassék. Egyik utolsó reményünk, hogy Róma minden körülmények között a szellemiség, az igazság és az igazságosság, az emberség és a kiegyenlítés képviselője és szószólója marad s nem érdeke sem az igazságnak, sem az emberiségnek, hogy Róma szavának súlya kisebb legyen.

¹ V. ö. még Cavallier József: A tízparancsolat. Magyar Szemle, 1943. jan. (XLIV. 1. 1.)

De éppen a pápai enciklika tekintélye, a Róma által hirdetett szociális igazság és kiegyenlítődés érdeke és jövője követeli, hogy a körlevelet eredeti értelmében vegyük tudomásul és semmiféle gondolatcsúsztatással — hogy bizonyos „korszerű“ törekvésekhez közelebb hozzuk — a pápai elgondolás lényeges tartalmát meg ne változtassuk.

A hivatásrendiség eszméjét tulajdonképpen nem is a Quadagesimo anno“ kezdetű és a XIII. Leo pápa nagyjelentőségű szociális körlevelének, a „Rerum novarum“-nak negyvenéves jubileumát ünneplő pápai enciklika vetette fel. Már évekkkel előbb felmerült az „új rendiség“ gondolata mint az új keresztény társadalomszervezés alapja s a megvalósítandó keresztény szellemű szociális reform gerince, az első világháború után következő években Ausztriában, az úgynevezett osztrák szociológiai iskolához tartozó professzorok, politikusok és írók fejtegetéseiben. O. Spann, Messner, Nell-Breuning S. J., Eberle, Schmidt és a mi Horváth Sándorunk, aki akkor mint freiburgi egyetemi tanár, később pedig mint a Szt. Domonkos-rend gráci tartományfőnöke élt Ausztriában, alkották ennek az iránynak nagytekintélyű vezérkarát — sajnos, két táborra szakadva: a Das Neue Reich és a Schönerer Zukunft körüli, de ide számíthatjuk még a politikusok közül Seipel Ignácot, Dollfussot, Schuschniggot és Enderset is.

Az Osztrák-Magyar Monarchia politikai élete nem kedvezett a világnézeti pártoknak. Speciális jellege, bonyolult összetétele okozta, hogy közjogi és állampolitikai kérdések foglalták le az egész közeletet. A keresztényszocialista párt tipikus kispolgári párt volt mindig s a császárság alatt teljesen dinasztikus politikát folytatott. A szláv népeknek kedvező, erősen centralista politikája mellett a szociális érdeklődés és tevékenység meglehetősen háttérbe szorult. Lueger — „der schöne Karl“ — kissé reklám-izű egyéniségén kívül egyetlen súlyosabb politikust, Nagyobb vonalú államféfit ki nem termelt évtizedek alatt sem, egészen a császárság bukásáig. Az államféfának eszmékre van szüksége s a bécsi kispolgárságnak nem voltak politikai eszméi. De nem szimpatizált a politikai eszmékkel a bonyolult szervezetű monarchia sem; a szociálisokkal sokkal inkább, ezeket ugyanis kitűnően ki lehetett játszani a már túlságosan előreállított politikaiakkal szemben. Valami ilyen gátló, ellensúlyozó szerep jutott a keresztényszocialista pártnak 1918 előtt. Faltörőkos lett a dualizmussal, a nagynémet és magyar liberalizmussal szemben a nagy-osztrák politika szolgálatában; a „Los von Rom“ s a magyar „szeparatizmus“ a 67-es éppenyűgy, mint a 48-as, volt az osztrák keresztényszocialisták szemében a dinasztia legfőbb ellensége.

Az összeomlás határozottan jótékony hatása volt az osztrákok keresztényszocializmusára. Kemény, kíméletlen harcot kellett vívniuk az úgynevezett „ausztró-marxizmus“ ellen s teljesen a saját erőikre kellett hagyatkozniuk ebben a harcban. Nem voltak többé a merleg nyelve, hanem meg kellett próbálniuk többségre vergődni az egész országban, nem várhatták már a kormánytól, hogy kellő pillanatban hönük alá nyúl j a kormány vagy ök maguk, vagy a szociáldemokraták voltak: maguknak kellett gondoskodniuk magúkról. Meg kellett dolgozniuk a hatalomért: vállalniuk kellett a versenyt a szociáldemokrácia szociális eszméivel és programjával.

De bizonyos szociális munkát, programot és alkotásokat kívánt a katolicizmus érdeke is. A háború utáni években Ausztria a „religio depopulate“ tipikus hazája volt; a tömegeket a marxizmustól vissza kellett hódítani az Egyház számára. Ha az Egyházat képviselő politikai alakulat nem folytat elég őszinte szociális politikát, teljesen diszkreditálhatja ezzel az egész katolikus vallást a munkástömegek előtt.

A sötét 18-as novemberi napokban kétes és furcsa szerepet játszó Hauser prelátus, pártelnök helyébe lépő Seipel professzor — maga is elsőrangú szakértője az állambölcseleti kérdéseknek — rögtön belátta, hogy a pártnak új és hatásos programra van sürgősen szüksége. Nem kellett messzire mennie: saját baráti körében, kollégái közt már jóideje folyt a vita

a keresztényszocializmus jövőjéről és tartalmáról. A „Rerum novarum“ szociális programját igyekeztek konkrétebb formában meghatározni, illetve a keresztényszociális reform társadalmának szervezettségét megállapítani.

Nagyműveltségű és nagytehetségű, éles politikai judiciumú doktrinerek voltak ezek a professzorok. Nem sok idő múlva észre kellett venniük a háború után, hogy milyen aggasztó módon megerősödött a legújabb fejlődés során az állam a társadalom szabad és független tényezőinek rovására. Valamikor az egyéni jogok, a szabadság érdekében kellett felbontani a társadalom alakulatait, melyek már elviselhetetlenül akadályoztak minden egyéni kezdeményezést és minden önálló gondolatot. A liberalizmus azonban valósággal atomjaira bontotta szét az organikus szervezettségétől megfosztott társadalmat s a társadalom ebben a felaprózott, uniformizált állapotában teljesen képtelen volt bármiféle ellenállást tanúsítani az államhatalommal szemben: a pozitív jog által biztosított szabadságot teljesen ellensúlyozta az erőviszonyok kényszerítő hatása s az államhatalom, a kormány szinte szabadabban és könnyebben érvényesíthette akaratát, mint az abszolutizmus idejében, amikor közjogi lehetőségek erre ugyan nem voltak, de a társadalom független tényezői tényleg sokszor korrigálták a kormánydöntéseit.

Végeredményben a szociális bajok legmélyebb oka az volt, hogy a második évezredben sem sikerült a hatalmat, mint ilyen megkeresztelni, hanem minden hatalom tele volt tipikus pogány igényekkel, gondolatokkal és törekvésekkel. Önzés mindig volt és mindig lesz, de egy keresztény hatalom megvédte volna a gazdaságilag gyengébbeket, még pedig saját érdekétől függetlenül, az önzés mindenféle visszaéléseitől. De egy nem keresztény hatalom, mely az Evangélium törvényét nem ismeri és csak saját hatalmi totalítására vigyáz, mindig a hasznosság szempontjai szerint jár el a gyengébbekkel szemben s ami a hatalomnak hasznos, nem mindig kívánatos a gyengébbeknek. A kormányoknak az a túlhatalma, ami a két háború közt kifejlődött, szintén a nem-keresztény gátlástalanság és tekintetnélküliség következtében lett elég erős még ahhoz is, hogy erőtlenné tegye, vagy teljesen megszüntesse a szabadság és az egyéni jogok közjogi biztosítékait. De a hatalomra csak alulról lehet hatni: ha a kereszténység nem akarta feladni a hatalom keresztény jellegéért évezredek óta vívott keserves harcot, akkor alul, a társadalomban kellett gátakat építenie, hogy ezek megakadályozzák a hatalom túlkapásait s leszoktassák a mértéktelenségről. Ha pedig a hatalom már leszokott arról, hogy az erkölcsi törvényeken átgázolva hajszolja a hasznosság kísértő céljait és ha egyszer elismeri és átérzi saját szolgálat-jellegét s teljesíti kötelességszerűen szolgálatát a gyengékkal szemben, akkor az önzés senki életét többé élvezhetetlenné tenni nem fogja.

A keresztény társadalmi igazságosság és békesség első feltétele a keresztény hatalom; hogy pedig a hatalom keresztény legyen, gátat kell építeni a társadalomban — még a közjogi gátakon túl is — a hatalom útjába, hogy a társadalom független tényezőinek ellenállása pótolja az erkölcs és igazságosság esetleg hiányzó erőit, szorítsa a hatalmat a természetjog útjaira akkor is, ha nem ismer el semmiféle embertől független jogot.

A keresztényszocialista doktrinerek az érdekképviseleti, illetve a hivatáság-szervezetekben vélték megtalálni azt a társadalmi gátat, mely hivatva van korlátozni a hatalom érvényesülését a természetjog előírásai szerint. Ha ezek a szervezetek egyetemesen, az egész társadalomban kiépülnek és közjogi jelentőségre emelkednek, általuk kétségtelenül egy új rendiség keletkezik. Húsz évvel ezelőtt még a „sötét középkor“ emlegetése nélkül nem lehetett volna új rendiségről beszélni a modern embernek;

de hát „tempora mutantur“. Egyrészt valami bizarr és excentrikus gondolatnak látszott egy középkori társadalmi forma feltámasztását tanácsolni, s a modern ember nem ijed meg a rendkívülitől, másrészt a kor kollektívisztikus hajlamai is kedveztek a kötelező társadalmi szervezkedés eszméjének. Például a korporatív rendszer Olaszországban együtt mutatkozott be az egypártrendszerrel; az emberek semmi különbséget nem láttak a kettő közt.

Tehát az említett osztrák keresztényszocialista iskola belevetette a köztudatba a hivatásrendiség eszméjét, mégpedig az etatizmus ellenszere gyanánt. A magántulajdon korlátozása mellett kitűnő programpontnak ígérkezett a hivatásrendiség eszméje a szociáldemokráciával szemben kifejtendő propaganda során. E két pont hatásossá és vonzóvá tette a keresztényszocialista programot: a tulajdon-korlátozás alig kevésbé radikális követelés, mint a tulajdon teljes tagadása, csak hozzá még sokkal realisabb annál; viszont a hivatásrendiség szabadságot ígér; a proletáriátus pedig vállalta ugyan az etatizmust, de csak áldozatból, az osztály nélküli társadalom megteremtése érdekében és ha nem muszáj áldozatot hozni, az ember nem szokott ezért kétségbe esni.

A tulajdon-korlátozás gondolatának vitatása közben éles ellentétek támadtak a doktrinerek említett két csoportja közt. Az egyik a domonkosrendiek iránya, névszerint Horváth Sándor és mögötte Eberle, a rendjeik szellemének is megfelelően sokkal individualisztikusabb jezsuita Nell-Breuning és Messner irányával szemben tagadta a tulajdon teljesen szabad használatának jogát. Horváth Sándor kitűnő munkája: „Eigentumsrecht nach dem hl. Thomas von Aquin“ (Graz, 1929) kifejti, hogy a tulajdon szociális terhelést visel: meg van terhelve a szegények használati jogával, ezért a tulajdonos a társadalmi állásához képest szükséges javakon túl mutatkozó felesleget nemcsak a felebaráti szeretet alapján, hanem igazságosságból is köteles a tulajdon megszerzése után is, a tulajdonképpen: tulajdonjog sértetlen fennállása ellenére is szociális megterhelés alakjában megmaradó közösségi használati jog alapján a nélkülözők között — mindenesetre saját tetszése szerinti időben és módon — szétosztani. E felfogás szerint a nélkülözők valóságos jogigénnyel léphetnek fel az idegen magántulajdonnal, helyesebben az abban mutatkozó felesleggel szemben. Ebben a következményben van tehát az egész kérdés rendkívüli gyakorlati fontosságának alapja. Tehát egyáltalában nem haszontalan elméleti szőrszálhasogatásról van szó, hanem nagyjelentőségű gyakorlati döntések fordulnak meg Horváth Sándor teóriáján.

A jezsuitarend individualisztikus hagyományainak megfelelően — melyeket még a lutheranizmussal szemben állva alakított ki, Szent Ignác elveinek megfelelően a végső határig alkalmazkodva az ellenfél szellemiségéhez, ameddig csak a dogmatika sérelme nélkül lehet — elsősorban a jezsuita szociológusok és teológusok szálltak szembe Horváth Sándor domonkos-tradíciókat kifejező nézeteivel s a jezsuita Nell-Breuning mellett a Das neue Reich szerkesztője, Messner egyetemi magántanár vitakozott a Schönere Zukunft-tal, melyet szerkesztője, Eberle, akkor Horváth elméletének védelmére és népszerűsítésére állított csatasorba. A vita elég hevesen folyt, s az individualisztikus irány részéről, — mely továbbra is ragaszkodott a régi tanításhoz, mely szerint csak szeretetből kötelesek a gazdagok feleslegüket a szegényeknek juttatni, akiknek ilyenformán jogigényük nem keletkezik s a tulajdonos minden szociális terhelés nélkül a teljes használati joggal rendelkezik, — komoly lépések történtek abban az irányban, hogy az Egyház Horváth Sándor nézeteit mint téveseket vesse el. A tulajdonjog korlátozására e szerint az irány szerint is szükség van, de ezt — mondják — nem lehet a tulajdon fogalmából magából levezetni, mint ahogy Horváth Sándor próbálta. A tulajdonjog természetjog, de a fejlődés során igen sokféle módon valósult a pozitív jog által. Tehát a pozitív jogalkotó törvényhozás igyekezzék a tulajdonképződést a javak bizonyos csoportjára és mértékére korlátozni. Hozzátehetjük, hogy annál is inkább, mert a tulajdon természetjogával szemben áll a szegények joga az emberhez méltó élethez, mely ugyanolyan természetjog, mint a tulajdonra vonatkozó. Szégyene az elmúlt évtize-

dek generációinak, hogy sekélyes és érzéketlen jogpozitivizmusukban csak egyetlenegy természetjogot tartottak tiszteletben: a tulajdonjogot. Lehet, hogy a legtöbb jogfilozófus erről sem ismerte el, hogy a természetben gyökerezik s felette áll az emberi jogalkotásnak, de ha tagadták is természetjog-jellegét, ugyanúgy megbecsülték, ugyanúgy „noli me tangere“-nek minősítették s kezüket mosták, hogy ezen nem változtathatnak, ebbe bele kell nyugodni, mint állandó adottságba, mintha elismernék, hogy az embernél nagyobb és magasabb, előbbrevaló és erősebb hatalom rendelkezése nyilvánul meg általa. Végeredményben tehát a természetjog elismerése is az emberi önzés kérdése lett.

A Vatikánban nagy érdeklődéssel figyelték Ausztria dolgainak alakulását. A sok százados katolikus dinasztia bukása után Ausztria a politikai és világnézeti radikalizmus legszélsőbb áramlatainak csatartere lett, a hiperlojális schwarz-gelb, illetve a titkos Ferenc Ferdinánd-féle tervezetések főszereplőjének számító, csak dinasztikus politikát folytató keresztényszocialista pártból egyszerre a katolicizmus, sőt egyetemes kereszténység legexponáltabb pontján a pusztá létért, a legelemibb keresztény igényekért és érdekekért, egész életformánkat és lelki struktúránkat meghatározó eszmékért életre-halálra vívó politikai alakulat, eleven tömegszervezet lett. Az ancien régime végleg eltűnt, de a keresztény életformát meg kellett menteni; a párt milliók egyetlen reménye és védelme lett a forradalom folyton fenyegetően emelkedő árnyékában. A Vatikánnak sem volt mindegy, győzelmesen kerül-e ki Seipel és pártja az ausztrómarxizmussal vívott harcból. Érdeklődéssel, feszülten figyelték az osztrák dráma kulminációhoz közeledő fejlődését: a keresztényszocialista vezetők és doktrinerek az egész világ érdeklődésének középpontjában álló szociális kérdés elsőrangú, elsővonalbeli, gyakorlati szakértőinek számítottak, akiknek a legfontosabb elméleti problémákra vonatkozó értékes tapasztalataik, tanulságos személyes élményeik vannak.

A Quadragesimo Anno pedig, mely az osztrák belső harcoktól független szakemberek (Albert de Mun, Vogelsang, Müller S. J.) tanácsainak meghallgatásával készült, — bár úgylátszik, nem Horváth Sándor elméletének javára dönt, hanem inkább a jezsuita elvek felé hajlik (erről is lehet vitatkozni), — az említett nézeteket mégsem veti el, nem nyilvánítja eretnekeknek, tehát a katolikus hívek teljesen szabadon mérlegelhetik mindkét fél argumentumait s belátásuk szerint foglalhatnak állást. Horváth Sándor nézeti közt szerepel a hivatásrendiség is: a jogigények kielégítését, illetve a főlöleg szétosztását nem akarja az államra bízni s hatalmát ezzel is növelni és a függő exisztenciák számát szaporítani, hanem a társadalomnak akar a hivatásrendiségben egy állandó és az államtól független szervezetet adni, mely a fenti feladatot teljesíti. Mivel pedig Horváth Sándor véleményét nem kárhóztatta a pápa, feltehető, hogy a körlevél által említett hivatásrendiség ugyanezt a célt van hivatva szolgálni, annál is inkább, mert a körlevél expressis verbis is megmondja, hogy az állam túlhatalmát ellensúlyozni kell s hogy a társadalomnak szervezetségre van szüksége, hogy a tőke és a munka egyenlő jogait és egyensúlyát biztosítani tudja; a társadalom szervezése legalkalmasabban a hivatások szerint történik. Tehát magából a körlevél szövegéből és Horváth Sándor fejtegetéseiből következtethetünk a Szentszék szándékára, ami kétségtelenül az államhatalom túltengésének csökkentésére irányul elsősorban, másodsor pedig az egyensúly érdekében akarja a munkát az egyén síkjáról a kollektívum síkjára emelni, mert az egyén mindig nagy inferioritásban marad a tőkével szemben, míg a közösség erejével megerősödve egyenlő esélyekkel veszi fel a harcot a tőke esetleges egyensúly-bontó kísérleteivel szemben. Tőke és munka a hivatások szervezeteiben emelődnek a közösség síkjára s ezen a

síkon folyik le köztük minden érintkezés. Ha az erő-kiegyenlítődé — mely a szervezetség által jött létre — sem tette lehetővé a megegyezést, kiegyenlítő tényezőre, azaz bíróságra van szükség, de ez sem lehet a körlevél szerint az állam valamilyen szerve, hanem kívánatos, hogy független legyen. Tehát a *Quadragesimo Anno* a tőke és a munka ellentétét, a szociális kérdés lényegét és magvát, eltávolítja az állam színe elől s a társadalom kiépítendő új szervezetére, a hivatásrendiségre bízza az állam teljes kikapcsolása mellett. De ha nyilvánvaló volna, hogy a pápa nem Horváth Sándornak ad igazat, az se változtatna az előadottakon semmit: a másik irány individualizmusa eleve kizárja, hogy a hivatásrendiséget etasztikus értelemben lehessen felfogni. Ha a szentszéknek az egyén jogai annyira szíven fekszenek, hogy érdekükben még Horváth Sándor — Szent Tamással kitűnően bizonyított — elméletét is elveti, akkor nyilvánvaló, hogy a hivatásrendiséggel nem az államot akarja erősíteni, hanem az egyént kívánja a közéje és az állam közé betölt szervezettel a hatalomtól eredményesebben megvédeni, illetve biztosítani.

Most azonban a politikusokon volt a sor, és csakugyan sikerült is nekik teljesen elrontani azt, amit a szociológusok ilyen szépen kidolgoztak. Azaz, hogy az antik tragédiákhoz hasonlóan tragikus politikus-sorsokkal kapcsolatban voltaképpen nem is illik tréfálkozni vagy gúnyolódni. Melyik osztrák politikus sejtette a huszas évek derekán, hogy a kor főkérdése nem a szociális lesz, mint ahogy évtizedek óta gondoltuk? Ki láthatta előre, hogy a nemzeti és a hatalmi eszme, a nacionalista imperializmus, s benne a rasszizmus szállítja majd az imperializmusnak a tömegeket, holott azelőtt az imperializmus a monarchia és az arisztokrácia, vagy a miütarizmus tendenciája volt s a népi erők meglehetősen érdektelenek voltak vele szemben. Most a népi tömegek lettek imperialisták s új igényeik kedvéért hajlandók voltak komoly szociális reform helyett egy kissé racionálisabb karbantartással is megelégedni.

Az új nacionalista hullám elemi erővel jelentkezett és a szociális eszmék háttérbe szorultak. Az osztrák keresztényszocialista párt régi eszméi, a legitimista és a dinasztia iránti lojális érzések után most a becsületesen kidolgozott szociális program is hirtelenül túlhaladottá válik és megint alkalmazkodhatik a korszellemhez, megint kipróbálva, meddig veheti át a radikális nacionalizmus politikáját a keresztény princípiumok lényeges sérelme nélkül. Osztrák nacionalizmust teremteni nem könnyű feladat — már mások is kevés eredménnyel próbálták a történelem folyamán.

Hozzá még a lehető legrosszabb módszerrel próbálkoztak: az utánzással, illetve az úgynevezett politikai homoeopatiával, amit nálunk triviálisan így mondanak: kutyaharapást a szőrével... Azt hitték, olyan nacionalista, tekintélyi és népi kormányzatot kell bevezetniük, mint amilyen a német egység nevében követeli az osztrák állam meghódolását. Ezért elkövették a súlyos hibát, hogy szakítottak a demokráciával s megpróbálták állni a versenyt azzal a rendszerrel, mellyel szemben már csak a mögötte álló népi erőket s a forradalmi, fokozottan hevített lelkiület és a vasakatartó büvöletbe ejtő itatásait tekintve is, feltétlenül alul kellett maradniuk.

Azért annyi eszébe jutott a hatalmat birtokló keresztényszocialista pártnak, hogy eszmével szemben csak eszmét lehet csatasorba állítani. Sürgősen szüksége volt egy eszmére, hogy a tömegek felé igazolja, miért hagyja figyelmen kívül az elvet: „*entia non sunt multiplicanda*“, miért kell még egy diktatúra, mikor minden tényező a csatlakozás felé nőgat, illetve éppen azok ellenzik, akiknek a nép elkeseredésében szívesen mond ellent. Csak egy külön eszme, illetve ennek az intézmények által való kifejeződése igazolhatja az osztrák függetlenséget és önthet valami hivatástudatot az osztrák népbe, ami nélkül sem nemzetet, sem államot alkotni nem lehet.

Az osztrák politikusoknak kapóra jött a Quadragesimo Anno. A katolikus hivatásrendi állam gondolata volt az az eszme, melyet Ausztria alapjává akartak tenni és a centrifugális hatásokkal szembeállítani. Így látták neki az új alkotmány elkészítésének — Enders műve volt — s a hivatásrendi állam megalapozásának. Az alkotmány azonban nem volt őszinte. Ellenkezőleg talán még ment volna, persze csak óriás erőfeszítésekkel. Így azonban nem lehetett segíteni: az alkotmányból világosan látszott, hogy csak a diktatúra leplezése a cél. Elkövették ugyanis azt a jövátéhetetlen hibát, hogy szakítottak a demokráciával és a Kari Marx-Hof-fal együtt v Dollfuss szétlövötte egyetlen természetes szövetségését is, azokat a szociáldemokratákat is, akik tizenkilencben a Hörlgasse-i csatában irtalmatlanul végeztek a kommunisták diktatúrával, bebizonyítván így, hogy a demokrácia őszinte hívei, akik a vértől sem riadnak vissza, ha a demokrácia forog veszedelemben. Az alkotmány szerint ugyanis a törvényhozó testület körülbelül 60 tagja közül legfeljebb 20 lett volna a kormánytól független existencia s a négy Rath közül csak a Wirtschafts-Rath tagjai kerültek volna választás által a törvényhozásba, a többiek mind kinevezés által jutottak volna mandátumhoz. Ezenkívül az úgynevezett törvényhozásban csak szavazni lett volna szabad, de vitának nem lett volna helye. Nyilvánvalóan az egész csak egy kissé bonyolultabb diktatúrának készült és a hivatásrendiség képviselőit magába foglaló Wirtschafts-Rath is csak az egész törvényhozás 25%-át szolgáltatta volna, tehát még látszat szerint is alig nevezhető az egész hivatásrendi alkotmánynak. Annyit mindenesetre mégis elértek, hogy legalább nevet tudtak adni saját államuknak, ha nem is vette senki komolyan. Persze az őszinte részvéten kívül, amit a végzetükkel reménytelenül csatázó osztrák államférfiakkal szemben igen sokan éreztek.

Ennek az osztrák rendszernek hatása alatt álltak a hivatásrendiség első hívei és vezérei nálunk is. Bár nálunk semmi olyan ok nem állt fent, mint Ausztriában, ami miatt sürgősen új eszmét kellett keresni, hogy saját kormányzatukat valahogyan igazolni tudják, mégis a magyar katolikus közvélemény egy része szinte lelkendezve fogadta a hivatásrendi állam eszméjét és ősi magyar csodavárással ebben vélte a bölcsök követét, a csodaszert, a megváltó új politikai eszmét és rendszert felfedezni, mely a tegnap összes bűneit és hibáit egyszerre megszünteti és hibátlanul szolgálva az élet igényeit, új aranykort nyit a magyar társadalom életében. Hozzá még ez a nagyszerű új találmány katolikusoktól származik és egészen katolikus jellegű isi Vége lesz már ezek után annak a nyugtalanító és szégyenletes önvádnak illetve szemrehányásnak, mely szerint a katolicizmus semmiféle iniciatívára nem képes és mindig csak a mások által kezdeményezettbe telepszik bele, vagy hogy folyton csak kritizál, de alkotni nem tud és ha rajta múlnék, a quia non movere szellemében soha fel nem ébresztené a „rerum novarum cupido“-t az emberekben. Azt hiszem, az osztrák példa nélkül, egyedül a pápai enciklika hatására sokkal nehezebben lett volna a hivatásrendiségből tömegmozgalom és az EMSZO-nak s a többinek alaposan hozzá kellett volna látni a propagandához, hogy a katolikus közvélemény olyan lelkesen magáévá tegye a Quadragesimo Anno szociális reform és társadalom-szervezési tervét és tanácsát. Az osztrák példával mindenesetre adva volt egy, a magyar közvéleményre nézve mindig lényeges feltétel, tudniillik, hogy külföldről érkeznek az új politikai gondolat és így idegeneket utánozhassunk.

Ezen a rendkívül sajnálatos és szomorú okon kívül tagadhatatlanul nagy szerepet játszott a hivatásrendiség eszméjének népszerűsítésében az az antiliberális gondolatvilág is, mely a forradalmak után alakult ki s amely először csak a keresztényszociális demokráciát és a

szociális keresztény nacionalizmust állította szembe a liberális princípiumokkal (ez az utóbbi mindenesetre vajúdo és önmagával nehezen tisztábajövő; szaturált és hibrid gondolkör volt), végül azonban magát a demokráciát is ugyanolyan szenvedélyes tagadással vetette el, mint ennek orthodox liberális formáját. Szekfü Gyula „Három nemzedéke és ami azután következik“ szellemesen és kérlelhetetlenül tárgyilagos szókimondással tárgyalja a magyar politikai gondolkodásnak ezt az átalakulását és ismerteti a liberális nacionalizmus hanyatló és romboló, vagy legalább is oldó és lazító hatásait. Nem kell részletesen előadnom az okokat, melyek a nemzetnek a liberalizmusból való kiábrándulását idézték elő. Senki sincs ma köztünk, — gondolom — akik a keresztény világnézet alapján állunk, akit a kíméletlen szabadverseny, a rendőrállam, illetve az éjjeli őr szerepére korlátozott hatalom, a be nem avatkozás, a „laissez faire“ programját ne tartaná tökéletesen bukkottnak és túlhaladottnak. Még az az elégtételünk is megvan, hogy mi, kik a politikában is keresztényeknek vallottuk magunkat, majdnem egyedül és elsőnek — ha a szociáldemokráciát kollektivisták céljai miatt és merev materializmusára való tekintettel nem veszem számításba — hangoztattuk, hogy az olyan szintelen és szinte csak tompult szellemiséggel elviselhető indifferenzizmust tanúsító hatalom, amilyent a „laissez faire“ álláspontja kíván, azonos a Káin példája szerint való felelősség-elhárítással (vájjon őrzője vagyok-e én testvéremnek?), tehát nemcsak nem keresztény, de embertelen is.

Igaz, talán korlátozza önmagát az élet is, de mi nem érünk rá megvárni; a kollektív lélek megtalálja így a maga formáit s céljaihoz jut, de elpusztul közben az egyén. Az egyéni lélek nem bírja ki, hogy reakcióból reakcióba sodorva jusson el az igazsághoz; belefulladás, mint aki a Niagarával akarná magát lesodortatni az alsó tóba; belefulladás és összetörik, pedig a víz hibátlanul levitte és teljesítette, amit vártak tőle.

A hatalom tehát, mely káini közönyösséggel nézi, hogy sodorja tehetetlenül kiszolgáltatott testvéreit a szenvedélyek viharzása, a reakciók sorozata, a kíméletlen történelmi szükségszerűség: az tulajdonképpen nem hatalom, csak lesben állva hasznot szeretne húzni a nagy katasztrófákból és élni akar a pusztító erők elnézéséből, kegyelméből vagy véletlenül felfedezett szűk holtpontjaikon. De mi az egyén érdekében emeltünk szót a liberális hatalom indifferenzizmusa ellen, nem a kollektívum kedvéért akarjuk a beavatkozást és nem is magának a hatalomnak a javára, mint a különböző etatizmusok. Ezeknek nem az egyénért, az érző, szenvedő emberért fáj a fejük; oh, ha ezért fájna, sok mindent másképp kellene tenniük, akkor nem beszélnének cinikusan szociális sebészetről s kollektív felelősségről; nem is beszélnének, nemhogy eltűnének, sőt elkövetnék a legnagyobb szörnyűségeket, melyeket az antiliberális jelszavak alatt követtek el — talán a legnagyobbakat, mióta az Evangéliumot ismerjük.

Mivel tehát az egyént féltjük az önmagát korlátozó élettől, vagy ennek reakcióitól, nem csinálhatunk magunk is reakciót a liberalizmus és demokrácia ellen. A Quadragesimo Anno-nak súlyos és kárhóztató szavai vannak a liberalizmus ellen, de szintén éppen az egyén védelmében, éppen azért, mert félti az egyént a liberális felelőtlenység által szükségszerűleg felébresztett kollektivisták reakciótól; attól, ami csakugyan meg is történt. A demokrácia szintén az egyént őrzi és védi; de nem kell feltétlenül liberálisnak lennie, azaz be nem avatkozó és felelősséget nem vállaló hatalom alatt léteznie. A keresztény demokrácia, mely elutasítja magától a káini jelszót, a nép közreműködésével ellenőrzi a hatalmat, hogy teljességről álmodva át ne lépje az erkölcs sorompóit és el ne hárítsa magától a felelősséget. XIII. Leo látta be először, hogy az emberiség minden szenvedése és tévelygése a nem-keresztény hatalom bűne s hogy ez ellen küzdve, értékes szövetségest kaphat a demokráciában. XI. Fiús különösen remélte, hogy a demokrácia mint tékozló fiú tér vissza a kereszténységhez, a közös ellen-

ség, a forradalomból a demokrácián át leszármazott új caesarizmus totális szemlélete ellen.

Ezért fel sem tehető, hogy XI. Pius a hatalmat akarta volna erősíteni s a rendiség által és új fegyvelmezőeszközzel, új csordaképző tényezővel gazdagítani az egyéniség ellen. Inkább el akarta szigetelni az egyént az államtól, hogy kiegyenlítse kissé az egyenlőtlen Dávid-Góliát harcot az egyén és az állam között.

Az új rendiségnek más célja nem lehet, illetve nem lehet egyénellenes, korlátozó tendenciája. Szabad jellege mellett szükséges, hogy képviselet-jellege legyen, képviselje a benne csoportosított egyéneket a hatalom előtt s ha kell, ellen. Már a régi magyar rendiség is kialakította ezt a képviselet-jellegét, legalább amennyiben közjogi szerepet töltött be. Metternich hercegnek József nádorhoz intézett emlékirata 1844-ben hangsúlyozza, hogy Magyarország alkotmánya nem is rendi tulajdonképpen, hanem képviseleti, mint az angol. A megyék képviselői mellett a többi rendek, főurak, főpapok, városok szinte háttérbe szorulnak s a megyei képviselők az egész ország igényeit képviselik, nem saját osztályigényeiket és érdekeiket. (Lásd Beöthy Ákos: A magyar államiság fejlődése, I. k.). Szekfü Gyula ezzel szemben a rendiséget súlyos megrovásban részesíti azért, hogy nem tudott az egyetemes nemzeti érdekek színvonalára emelkedni s osztályönzéséből kibontakozni. (Lásd Hóman—Szekfü: Magyar történet, VII. k.) Ez kétségtelenül igaz is, főleg a régebbi századokra nézve; hogy a reform-országgyűléseken végeredményben a rendi önzést képviselő konzervatívokkal szemben végül mégis a Széchenyi által megindított reform-mozgalom, sőt az 1847—48-as utolsó rendi gyűlésen Kossuth liberalizmusa jyjőzött, az Szekfü említett magállapításával semmi ellentétben sincs. Egyetlen reformot sem kellett a rendi törvényhozásra rákényszeríteni, sőt a rendek harcolták ki valamennyit a korona ellenállásával szemben; egyetlen alapvető demokratikus törvényünk vagy intézményünk sem született erőszakból.

Tehát még a történelmi rendiség is csak azáltal szolgálta a nemzetet s a társadalmi igazságot, hogy tulajdonképpen saját vonaláról letérve s önmagát megtagadva egyetemes nemzeti képviseletté nőtte ki magát s lassan, békésen elérte azt, ami a francia „Etats Généraux“-nál a harmadik rend forradalmi lépése — Mirabeau híres jelenete — által kényszerített ki. Az 1848-as törvény, mely a népképviseletet bevezette, már csak a lényeg szerint úgyszólván kialakult állapotot rendezte és szentesítette.

Ez azért fontos, mert a magyar hivatásrendi mozgalom különböző orgánumai és képviselői egészen a legutóbbi időkig határozottan anti-parlamentáris magatartást tanúsítottak. Az említett támadásokra adott első válaszómban is elismertem, hogy P. Vargha László az EMSZO, illetve Freesz József kiadásában megjelent „Magyar Cél“ című röpiratában kimondja, hogy nem kívánják a hatalmat a hivatásrendiség számára, illetve a népképviselet megszüntetését. Már akkor hozzá tettem azonban, hogy a Programm egész további tartalma ellentmond ennek. Aki alkotmány-reformtervet készít, annak el kell túrnia a kritikát, s nem szabad megsértődnie, ha megállapítjuk, hogy a politikai és gazdasági törvényhozás egymástól való elválasztása, a népképviseleti parlamentnek a budget-jogtól és az adómegajánlástól való megfosztása, a nádornak nevezett miniszterelnök diktatori jogai részben olyan dilettáns, közjogi naivságok, részben olyan súlyos ellentétben vannak a magyar közjoggal s az egész politikai fejlődéssel, hogy forradalmi reformoknak tekintendők s forradalom nélkül meg sem valósíthatók.

Ennek az antifparlamentáris propagandának egyik fő érve volt, hogy a népképviseleti rendszert 1848-ban külföldi mintára erőltetetten, doktrinér gondolkozásból vezettük be s az nem tartozik az ősi magyar alkotmányosságához, hanem ma, újból alkalmazkodva az európai áramlathoz, olyan rendszerrel kell felcserélni, mely a mai igényeknek felel

meg. A magyar alkotmányosság lényege az Önkormányzat. Az, hogy valamilyen módon és valamilyen terjedelemben a nemzeti társadalom mindig résztvett a törvényhozásban és a közigazgatásban. A képviseleti rendszer bevezetése csak ezt a módot és terjedelmet vagy mértéket változtatta meg és tette a kor igényeinek megfelelőbbé. Ezenkívül — mint előbb idéztem — Metternich véleménye szerint sem volt a magyar rendiség, legalább is a reform-korszakban olyan, mint a többi nemzeteké, hanem a XVI. század dereka óta fennálló megyei követküldés rendszere lassan képviseleti alkotmánnyá változtatta át, csak a formákat változtatta meg s tette alkalmasabbá a nemzeti akarat megnyilvánulására és az ellenőrzésre az 1848: V. t.-c. a III-al és a IV-el együtt. Nálunk a reform ugyanazt a célt szolgálta, mint a régi, cél és tartalom azonos maradt, eltérően a külföldtől, ahol többnyire új célkitűzést is jelentett a reform; a francia alkotmányozó gyűlésnek, vagy a konventnek céljai is teljesen különböztek például a Notables gyűléseitől és az átalakulás előtti országrendekétől.

Az a kérdés mármost, ugyanez-e a helyzet a hivatásrendeket illetően is? Miután láttuk, hogy komoly oka volt mindenkinek a népképviseleti országgyűlés védelmére kelni, mert a magyar hivatásrendi mozgalom nem húzott vonalat önmaga és a parlamentellenes agitáció közt, a „Magyar Cél“ reform-terve pedig dilettantizmusa ellenére is komoly veszélyeztetése az önkormányzatnak, fenntartjuk ma is régen hangoztatott nézetünket, hogy az ilyen hivatásrendi parlament törvénybe iktatott osztályharc lenne, minden pártpolitikánál is rosszabb. Ma is sok képviselő képvisel partikuláris érdekeket, de még mind restelli s letagadja. Azt mondják, jobb az őszinte érdekképviselet. Szerintem rosszabb; cinizmusra nevel, az eszményt már el sem ismeri, az ideális célt ki se tűzi. Azért beteg a parlamentarizmus, ha beteg, mert fogy a számuk azoknak, akik csakugyan az egyetemes emberi és nemzeti érdeket keresik és szolgálják. Gyógyítani kell, ha így van, nem belenyugodni a betegségbe.

Ezenkívül az így felfogott magyar hivatásrendi parlament kiutat önmagából: ha ilyenről beszélek, kiegyenlítő, döntő fórumot is kell értenem rajta, ha értelmesen akarok beszélni, mert ilyen nélkül, tehát egy rajta kívüli tényező nélkül nem tud megfelelni saját céljának. Ugyanis nem a nemzeti akaratot képviseli, melyről feltehető, hogy a képviselők többségének döntésével egyezik. De mit fejez ki a döntés a rendek között? Csak azt, hogy vagy X. vagy Y-rend, illetve hivatás került többségbe vagy véletlenül, egy betegség miatt, vagy mert hozzácsatlakozott egy másik érdekelt rend. Semmiképpen se megnyugtató döntés. A hivatásrendek gyűlése nem is alkalmas az egyének szerinti szavazásra, vagy ha mégis szavaznak, az nem revelál semmit. Ezért kell a kiegyenlítő tényező, azaz egy felette álló hatalom, ami vagy a népképviseleti parlament vagy a diktátor.

Erőszak nélkül nem is lehet a pártképződést megakadályozni; mert csak erőszakkal lehet eltüntetni attól az egyik rend liberális vagy szocialista tagjait, hogy ne szövetkezzenek a másik rend azonos gondolkodású tagjaival; márpedig ha szövetkeznek, újra párt keletkezett. Pártok nélkül meg se tudhatjuk, mi a nemzeti akarat, mert ez csak a többségi elv segítségével lehetséges. Ha pedig vannak pártok, rövidesen feloldódik és megszűnik a hivatásrendek törvényhozó szervezete is, amint hogy a történelemben is a pártok oldották fel és buktatták meg a rendiséget.

De a pápai körlevél nem is új rendiséget akar; nem államot az államban, nem is új politikai rendszert vagy pláne államformát. Scharnweber még államforma mellett állást nem foglalt a pápa; biztosra vehetjük, hogy most se tette ezt. De igenis harmonikusan és organikusan szervezett társadalmat akar: tőke és munka egyensúlyát, amiről eddig a magyar hivatásrendi mozgalomtól alig hallottunk.

ALMÁSY JÓZSEF